

Visietekst geschiedenis

Inleiding

Aan de hand van de doelenset geschiedenis willen we een elementair historisch bewustzijn bij leerlingen ontwikkelen. Leerlingen bouwen immers aan de toekomst vanuit onder andere geschiedkundige kennis van de wereld. In deze doelenset leren leerlingen zich ook oriënteren in historische tijd en ruimte. Dit stelt leerlingen in staat om zinvol na te denken over de **relatie tussen het heden, verleden en de toekomst** (*onderwijsdoelen, z.d.*). Leerlingen leren **actief redeneren** op basis van de samen opgebouwde voorkennis. Kennis over het verleden helpt leerlingen om hun **democratisch bewustzijn en actief handelen** te bevorderen. Hier sluiten de doelen in de drie onderwerpen rond historisch strategisch perfect bij aan. Ze bieden de kennis die de leerlingen nodig hebben om historisch te kunnen nadenken en redeneren. De doelenset van geschiedenis stelt leerlingen in staat om zich een mentaal beeld te vormen van het verleden.

In het eerste onderwerp, historisch referentiekader (*zie figuur 3*), worden de historische periodes toegelicht. Daarbij vormen de **sleutelvragen geschiedenis** (*zie figuur 1*) de basis voor het concretiseren van de doelen. Deze vragen over het verleden zijn richtinggevend bij het selecteren van de kennis over het verleden. In de doelenset worden de antwoorden op deze vragen omschreven in de MIA's (minimale inhoudelijke afbakening). Bijvoorbeeld bij het doel *GE.044* wordt in de MIA omschreven wat de ontwikkelingen, plaatsen, personen, groepen en gebeurtenissen zijn in de Arabische wereld en hoe het contact tussen verschillende samenlevingen was. Door deze zaken te specificeren, kan er op elk van de geschiedkundige sleutelvragen een antwoord worden gegeven (*onderwijsdoelen, z.d.*).

Hoe overleefden de mensen?	Hoe gingen mensen om met de omringende natuur?
Hoe organiseerden ze zich?	Hoe dachten ze?

Figuur 1: sleutelvragen geschiedenis

Doelen

De minimumdoelen (MD) maken onderscheid tussen wat leerlingen moeten bereiken en nastreven en dit op het populatie- of individueel niveau. Voor **kleuters** zijn de doelen voor geschiedenis na te streven op populatieniveau (*zie figuur 2*). In het **vierde leerjaar** (L4) en het **zesde leerjaar** (L6) is het de bedoeling dat leerlingen de minimumdoelen **bereiken** op **populatieniveau**.

	Kleuter (5-6 jaar)	Vierde leerjaar (9-10 jaar)	Zesde leerjaar (11-12 jaar)
Na te streven MD populatie-niveau	- Nederlands (m.u.v. woordenschat en luisterbegrip) - Wiskunde (m.u.v. getalbegrip) - Geschiedenis - Aardrijkskunde - Wetenschap en techniek - Lichamelijke opvoeding - Muzische vorming - Sociale vaardigheden - Burgerschap - Leren leren		
Te bereiken MD populatie-niveau	- Nederlands: - Woordenschat - Luisterbegrip - Wiskunde: - Getalbegrip	- Nederlands - Wiskunde - Geschiedenis - Aardrijkskunde - Wetenschap en techniek - Lichamelijke opvoeding - Muzische vorming - ICT - Sociale vaardigheden - Burgerschap - Leren leren	- Geschiedenis - Aardrijkskunde - Wetenschap en techniek - Lichamelijke opvoeding - Muzische vorming - ICT - Frans - Sociale vaardigheden - Burgerschap - Leren leren
Te bereiken MD individueel niveau			- Nederlands - Wiskunde

Figuur 2: overzicht na te streven en te bereiken minimumdoelen

Opbouw

De doelenset geschiedenis hanteert een andere structuur dan de minimumdoelen. In de minimumdoelen van de overheid spreekt men over drie componenten: kennis van het verleden, kennis van de geschiedenis, en reflectie en dialoog over het verleden en geschiedenis. Deze drie componenten zijn in de doelenset omgezet naar twee grote onderwerpen, namelijk het **historisch referentiekader** en **historisch strategisch** (zie figuur 3). In totaal zijn er vier onderwerpen: het historisch referentiekader en drie historisch strategische onderwerpen, elk met een andere insteek. Op deze manier hopen we dat we jou als leraar beter te kunnen leiden doorheen de doelenset geschiedenis (*onderwijsdoelen*, z.d.).

Historisch referentiekader
Historische periodes
Historisch strategisch: bronnen
Bronnengebruik
Historisch strategisch: perspectieven en chronologie
Historisch redeneren
Perspectieven
Chronologisch bewustzijn
Historisch strategisch: dialoog voor de toekomst
Erfgoed, identiteit, betekenis, relatie verleden-heden

Figuur 3: opbouw doelenset geschiedenis

GO! doelen

De doelenset geschiedenis bestaat voor ongeveer **een vierde** uit **GO! doelen**. Zo zijn er GO! doelen toegevoegd om de spiraalsgewijze en concentrische leerstofopbouw (zie verticale

samenhang) bij de historische periodes te garanderen. Hierdoor worden verhalen, materialen, ervaringen en kennis systematisch en met toenemende complexiteit in de klas gebracht. Dit gaat bijvoorbeeld over de doelen *GE.007* en *GE.039*. Daarnaast is er ook een volledige leerlijn toegevoegd bij *chronologisch bewustzijn, dagelijkse tijd en historische tijd: opbouw naar een eeuw (GE.147-GE.191)*. Deze doelen zijn toegevoegd omdat de dagelijkse tijd als opstap dient om de historische tijd onder de knie te krijgen. Als laatste werd er bij de rubriek ‘collectieve identiteit’ ook een leerlijn toegevoegd (*GE.233-GE.237*), omdat we aan de hand van geschiedenis verschillende culturen willen omarmen om leerlingen zo een breed perspectief te geven op tradities, symbolen en erfgoed. Een voorbeeld van een doel in de leerlijn ‘collectieve identiteit’ is doel *GE.235*, waar leerlingen herkennen dat erfgoed en geschiedenis bijdragen aan de identiteit van een samenleving.

Horizontale samenhang: binnen de doelenset

Binnen de doelenset geschiedenis kan het **historisch strategisch** denken in een (geïsoleerde) leersituatie toegepast worden op de zes **historische periodes**. Dit wordt onder andere gedaan aan de hand van de **gebruiken**-doelen. Bijvoorbeeld doel *GE.037* beschrijft dat leerlingen de kennis van de oudheid gaan toepassen in verschillende contexten. Dit kan dan gaan over het vergelijken van de hedendaagse tijd en de oudheid. Daarnaast kunnen leerlingen van de derde graad ook reflecteren over de afbakening van de tijdsperiodes, bijvoorbeeld aan de hand van doel *GE.219*.

Horizontale samenhang: over doelensets heen

De doelenset geschiedenis hangt ook samen met alle **andere vakdisciplines**. **Aardrijkskunde** en geschiedenis komen samen wanneer je bijvoorbeeld een beschaving wilt lokaliseren. Daarnaast is er ook een link met **Nederlands** bij het lezen van teksten en bronnen over de geschiedenis. Hierbij kan ook gelinkt worden naar de doelen van **ICT** die gaan over het gebruik van digitale bronnen. **Burgerschap** kan gelinkt worden met de leerlijn over collectieve identiteit. Bij de doelenset van geschiedenis is het aangeraden om leerlingen **sterke en rijke verhalen** aan te bieden, omdat het construeren van verhalen essentieel is om onder andere de oorzaken en gevolgen van gebeurtenissen in de tijd te begrijpen en verklaren (Cooper, 2014). Dus de connecties met andere vakdisciplines zijn zeker van belang om de constructie van verhalen mee vorm te gaan geven.

Verticale samenhang

De doelenset geschiedenis is vormgegeven aan de hand van twee principes: een spiraalsgewijze— en een concentrische opbouw. De **spiraalsgewijze opbouw** wordt gekenmerkt door het telkens opnieuw aanbieden van dezelfde concepten, maar steeds complexer en abstracter. Een voorbeeld van een spiraalsgewijze opbouw is de leerlijn van ‘historisch redeneren’. In de kleuterklas en de eerste graad start je met het leren herkennen en illustreren van veranderingen en continuïteiten tussen het heden en verleden, daarna komt oorzaak-gevolg erbij en breiden de te hanteren begrippen ook uit. Op het einde van de leerlijn kunnen leerlingen historische vragen beantwoorden over de bestudeerde samenlevingen (*GE.126-GE.137*). Ook de leerlijnen van de historische periodes zijn een voorbeeld van een spiraalsgewijze opbouw: ze beginnen met het herkennen van fenomenen, vervolgens gaan ze naar het illustreren hoe mensen leefden, daarna naar het beschrijven hoe mensen

ontwikkelden en uiteindelijk naar het vergelijken met andere historische periodes (Clark & Bruner, 2010; Bruner, 2000).

Bovendien zijn de leerlijnen van de 'historische periodes' ook **concentrisch** opgebouwd. Dit wil zeggen dat de inhoud van de doelen ook breder wordt. Een voorbeeld hiervan is de verbreding van de MIA 'ontwikkelingen' bij de leerlijn van de oudheid. Zo leren leerlingen aanvankelijk bijvoorbeeld enkel over begraven bij 'ontwikkelingen', later ook over het schrift en uiteindelijk over bredere concepten zoals migratie, handel over lange afstanden, slavernij, democratie en irrigatielandbouw (*GE.018-GE.025*). Ook andere leerlijnen bevatten een concentrische opbouw, bijvoorbeeld historisch brongebruik en collectieve identiteit (*GE.018-GE.037*) (Concentric & Spiral Approach Of Curriculum Organization, 2025; Thijs & van den Akker, 2009).

Begeleiding

In functie van brede basiszorg is het voor geschiedenis van belang dat je als leraar een zicht krijgt op het **mentaal beeld** van een leerling over een historische periode en hun **inlevingsvermogen**. Wanneer je nieuwe leerstof aanbiedt over een historische periode dan heb je als leraar best zicht op wat de klas hier al van weet. Dit kan je ontdekken aan de hand van een **onderwijsleergesprek** (vragen stellen) of een brainstorm. Je kan aan de klas bijvoorbeeld vragen: wat hebben jullie al allemaal geleerd over de Romeinen? Op die manier krijg je zicht op hun voorkennis. Daarnaast is het, in functie van het mentaal beeld, belangrijk dat je als leraar weet hoe het inlevingsvermogen van je leerlingen is en hoe ze dat mentaal beeld vormen. Hebben ze nood aan visualisaties? Lezen ze liever een tekst? Of verkiezen sommige leerlingen een mondelinge uitleg? Als leraar moet je dus ook in kaart brengen welke soorten bronnen of media de leerlingen verkiezen om tot inleving te komen (multisensorisch leren).

Het is van belang dat je als leraar voldoende zicht hebt op **de relevante en gedeelde voorkennis** van de leerlingen. In sommige gevallen missen ze achtergrondkennis, waardoor het opbouwen van een relevante en gedeelde voorkennis cruciaal is. De doelenset van geschiedenis bevat abstracte en uitdagende begrippen, wat in een superdiverse klasgroep een uitdaging kan zijn. De doelenset probeert hier aan tegemoet te komen door het inbouwen van een **spiraalsgewijze leerstofopbouw** die inzet op **herhaling** en stapsgewijze aanbieding van complexere en abstractere leerstof, maar dat is niet voldoende. Als leraar is het ook belangrijk dat je de juiste concepten hanteert en deze modelleert aan de leerlingen (stimuleren van actieve verwerking).

Vormgeving onderwijsleerproces

Wanneer leerlingen wat meer ondersteuning nodig hebben, bijvoorbeeld bij een gebrek aan gedeelde en relevante voorkennis, kan je beroep doen op **pre-instructie**. Zoals er bij 'begeleiding' omschreven staat, kan je ook inzetten op het aanbieden van een **variatie aan bronnen of media** (multisensorisch leren) wanneer een leerling moeite heeft met zich in te leven in de leerstof. Bovendien kan je bij moeilijkheden van het historisch strategisch redeneren bijvoorbeeld ook een **sleutelbos met geschiedkundige vragen** aanbieden. Aan de hand van deze sleutelbos kunnen er gebeurtenissen uit het verleden of uit de actualiteit geanalyseerd worden met van geschiedkundige vragen zoals "Wat zou het gevolg kunnen zijn?" of "Wat is de oorzaak hiervan?". Door het opzetten van verschillende soorten 'brillen'

leren de leerlingen vanuit verschillende perspectieven redeneren over het verleden, het heden en de toekomst. Leerlingen die nood hebben aan meer uitdaging kan je stimuleren door het aanbieden van **complexere opdrachten** waarbij niet alleen het historisch perspectief, maar ook het aardrijkskundig of natuurkundig perspectief wordt bekeken.

In de lessen geschiedenis raden we het gebruik van **storytelling** sterk aan. Je kan storytelling gebruiken om tijdsperiodes levendig te maken, bijvoorbeeld aan de hand van strips, Virtual-Reality, video's, informatieve teksten of verhalende teksten. Het aanbieden van verhalende teksten zorgt voor een betere opslag in het langetermijngeheugen en het bevordert het historisch redeneren en strategisch denken (Browning et al., 2024; Cooper, 2014). De bedoeling is om leerlingen onder te dompelen in een historische tijd. Hier kan je ook **onderzoekend leren** aan de hand van bronnen, interviews of maquettes aan koppelen. Daarnaast is het ook van belang dat de relatie tussen het heden, verleden en de toekomst geduid wordt, dit kan aan de hand van de **actualiteit**. Belangrijk is wel dat het onderwijsleerproces van geschiedenis niet gereduceerd wordt tot het aanleren en inoefenen van het historisch redeneren en strategisch denken. Er moet nog steeds aandacht gegeven worden aan het aanleren van geschiedkundige feiten en concepten. Het **evenwicht** hierin vinden is dus zeker van belang.

Voor verdere ondersteuning of handvatten kan je gebruikmaken van de **didactische fiches**, daarnaast is het **didactische cahier** van historische tijd ook nog altijd relevant tijdens het vormgeven van het onderwijsleerproces (Pedagogische begeleidingsdienst GO!, 2016). Bovendien kan je in de lijst van **minimale materiële vereisten** ook terugvinden welke materialen van belang zijn om een historische klasomgeving te creëren.

Opvolging

Voor de **begrijpen**-doelen kan je als leraar de leerlingen bijvoorbeeld een historische bron laten analyseren en vragen laten beantwoorden over: de context, het standpunt en de betrouwbaarheid van de bronnen. Daarnaast kan je de leerlingen bij de **gebruiken**-doelen opvolgen door hen bijvoorbeeld een tijdlijn te laten maken waarin ze gebeurtenissen uit verschillende periodes correct situeren en verbinden met maatschappelijke evoluties. Als laatste kan het bereiken van de **engageren**-doelen gemonitord worden door bijvoorbeeld een debat te organiseren over kolonisatie waarbij de leerlingen verschillende historische perspectieven innemen.

De verschillende soorten doelen kunnen ook **samen** geëvalueerd worden, bijvoorbeeld door leerlingen in groep een historisch dossier te laten samenstellen over migratie in de twintigste eeuw. Daarbij zouden ze bronnen kunnen verzamelen, analyseren, een presentatie voorbereiden en reflecteren op het proces aan de hand van vooropgestelde criteria. Bij dit voorbeeld ligt er ook een kans om de **transfer** te maken naar de vakdiscipline Nederlands, want het analyseren van bronnen en een presentatie maken, sluit aan bij begrijpend lezen en mondelinge communicatie. In dit voorbeeld kunnen feedback, feedup en feedforward (oftewel effectieve feed) ook met elkaar verbonden worden. Het aanbieden van de criteria waaraan de opdracht moet voldoen, geldt als **feedup**. Tijdens het maken van de opdracht kan je als leraar **feedback** geven, bijvoorbeeld door te vragen hoe de leerlingen hun bronnen hebben verzameld. Ten slotte kan **feedforward** worden gegeven wanneer de leerlingen hun presentatie brengen: de klas kan dan samen tips formuleren over hoe ze het de volgende keer nog beter kunnen aanpakken.

